

Richard James Horatio Gottheil'in "Bir Hıristiyan Bahira Efsanesi" Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

A Review of Richard James Horatio Gottheil's "A Christian Bahira Legend"

Richard James Horatio Gottheil, *Bir Hıristiyan Bahira Efsanesi*, Çev. Fatmatüz Zehra Kamacı, Ankara Okulu: Ankara, 2021, ISBN: 978-625-7387-20-0

Ayşe Çekiç

Anahtar Kelimeler

Bahira, Hz. Muhammed, İslam, Hıristiyanlık

Keywords

Bahira, Prophet Muhammad, Islam, Christianity

İslam tarihinde Bahira kıssası birçok çalışmaya konu olmuş ve üzerinde farklı fikirler serdedilmiştir (Demir-Gedikli-Şeker, s.58). Bir Hıristiyan Bahira Efsanesi isimli kitapta ise Bahira anlatısının İslam karşıtlığı üzerinden farklı bir yüzüyle karşılaşılmaktadır ve bu yönüyle kitabın bilim dünyasında tanınırlığının artması önem arz etmektedir. Eserin müellifi olan İngiltere doğumlu Gottheil'in babası Alman Musevi'si bir haham ve ABD'nin önde gelen siyonist liderlerindedir. Babasının mevcut konumu Gottheil'e iyi bir eğitim şansı sunmuştur (Kallek, s.119-120). Çok sayıda eser kaleme alan müellifin rahip Bahira'yla ilgili yaptığı çalışması oldukça dikkat çekicidir. Türkçe tercümesinin değerlendirmesini yapacağımız mevcut eserin anakronik bir zeminde ve oldukça geç bir tarihte (11. veya 12. yüzyıllarda) yazılmış olması eserin tanıtılması konusunda fikir verici olmuştur. Gottheil, Arapça ve Süryanice nüshaları keşfedip ilim dünyasına kazandırdığı Bahira anlatısına "efsane" ismini eklemeyi uygun bulmuştur. Zira Hıristiyan zihin dünyasının apokaliptik gelenek içerisinde, tarihi gerçekliği yüzyıllar sonra çarpıtarak kaleme almış olması/ları, Gottheil'in gözünden efsane nitelemesiyle karşılık bulmasını sağlamıştır.

* Sorumlu Yazar: Ayşe Çekiç (Doç. Dr.), Mardin Artuklu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ABD Mardin, Türkiye.
E-mail: aysecekcik@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4214-1584

Atf: Çekiç, Ayşe. "Richard James Horatio Gottheil'in "Bir Hıristiyan Bahira Efsanesi" Adlı Eserinin Değerlendirilmesi". *darulfunun ilahiyat* 36, 3 (2026) : 845-849. <https://doi.org/10.26650/di.2025.36.3.1739216>

Eser İslam literatüründe de var olan Bahira kıssasının geç bir dönemde İslam karşıtlığı üzerinden formatlanarak kaleme alınmasını konu almaktadır. Reddiyeci bir mantıkla ele alınan eser, açıklayıcı bir önsöz ve mütercimim ilavesi olan giriş kısmıyla başlamakta ve devamında birinci bölüm Gottheil'in Bahira anlatılarını keşfettiği nüshalar üzerine yazdığı makaleden oluşmaktadır. Burada yazar rahip Bahira ile ilgili anlatının nedenselliği ve iç dinamikleri üzerine derinlikli bir analiz yapmaktadır. Eserin ikinci bölümü ise Süryanice ve Arapça nüshaların tercümesini içermektedir. Süryanice ve Arapça nüshada olay örgüsü süreç itibariyle aynılık arz etmekle beraber, Arapça nüshada Kur'ân'dan iktibaslar Süryanice nüshayla mukayese edildiğinde oldukça fazladır. Arapça nüshayı kaleme alan müellifin dil bilgisi bağlamındaki müktesebatı bu farklılığı izhar edici gözükmetedir.

Sarkaya, Bahira, Suryaya ve Sergious olarak da isimlendirilen Bahira eserde teslisi reddeden bir keşiş olarak resmedilmektedir. Sina dağında münzevi bir hayat yaşamayı şiar edinen Bahira'nın rolü Hz. Muhammed'e yol gösterici ve İslam'ı öğreten bir üstat kıvamındadır. Bahira uzun yıllardır Sina dağında yapayalnız yaşayan bir keşiştir ve ömrünün son deminde başından geçenleri yazıcı olarak kaleme alacak bir Hıristiyanın kendisine gönderilmesiyle-Tanrı tarafından olduğuna inanmaktadır-hikâyesini anlatmaya başlar. Eser bu anlatı üzerine inşa edilmiştir. Genel olarak İslam tarihinin seyrinden ve siyasi değişim dönüşümlerden bahsedilmektedir. Fâtımilerin varlığından bahsediliyor oluşu ise eserin geç dönemde yazıldığını gösterir önemli bir argümandır. Bilhassa dikkat çekici bir husus olan Bahira'nın içinde Kudüs'e gitmek adına duyduğu iştiaak ve bunun içsel bir dürtüyle gerçekleşmiş olması Haçlı düşüncesinde de görülen bir durum olduğu gerçeğiyle (Willermus Tyrensis s.44-46) bütüncül düşünülduğünde, anlatının Haçlı seferleri başladıktan sonra yazılmış olma ihtimali kuvvetlenmektedir (s.53).

Bahira kendi ifadesiyle Sina dağında Allah'ın rü'yetine mazhar olmuş ve pek çok mucizeyi müşahede etmiştir. Bu mucizevi hususlar İsmailoğullarının tarihiyle ilgili bilgiler, Fâtımiler, Roma imparatorluğuna ait kesitlerle birlikte; Hz. Adem ve Havva'dan itibaren İdris, İbrahim, Yakup, Musa, İlyas, Davud vb. peygamberleri müşahede ettiği yönündedir. Ayrıca Bahira bu aşkın gezintisinde iyi ve kötünün keskin bir şekilde ayrıldığı ilahi adalet vurgusunu da yapmaktadır. Bahira'nın İsmailoğullarıyla alakalı söyledikleri, oldukça dikkat çekici mesajlar içermektedir. Bahira İsmailoğullarının yaşadığı Yesrib topraklarına geldiğinde gözlemlerini şöyle aktarmaktadır: *“İsmailoğulları incelikten yoksun bayağı kimseleirdi. Günahkâr bir hayat sürdürüyorlardı ve kendilerini geliştirmek, iyi yönde ilerlemek için hiçbir gayretleri yoktu. Putlara, taşlara, gökyüzündeki yıldızlara hatta sevdikleri herhangi bir şeye tapabiliyorlardı. Ne algı kabiliyetleri ne de bilgileri olup; vahşi hayvanlar gibi yaşıyorlardı”* (s.75). Bahira bu görüntü üzerine onlara gelecekleri

hakkında bilgi verdiğini, muzaffer olarak yeryüzüne hükmedeceklerini söylediğini ifade etmektedir. Bunun üzerine İsmailoğulları Bahira'ya bir hücre yapıp yanına da bir su kuyusu açarak onun ömrünün sonuna kadar orada selametli bir şekilde yaşamasına vesile olmuşlardır.

Bahira, Hz. Muhammed'i eğiterek, ona Kur'ân-ı Kerîm'i yazıp vermek ve insanlara lider kılmak hususunda fikir babalığı yaparak külli manada İsmailoğullarına hizmet etmiştir. Eser bu temel kurgu üzerinden Süryanice ve Arapça nüshalarda diyalog şeklinde ilerlemektedir. Bahira'nın Hz. Muhammed'le karşılaşması bir sürecin neticesinde gerçekleşmiştir. İsmailoğulları çeşitli vesilelerle yaptıkları yolculuklarında Bahira'nın yakınında bulunan su kuyusuna uğrayarak oradan ihtiyaçlarını giderip, Bahira'ya da çeşitli sorular sormaktaydılar. Bahira bu süreç içerisinde gelecekte içlerinden çıkacak olan Muhammed ismindeki seçilmiş kişiden bahsediyor ve onun gelişyle gerçekleşecek kehanetler hakkında bilgi aktarıyordu (s.78-79). Buna göre Bahira, insanları Muhammed isminde bir liderin gelişine hazırlamaktadır. Eserin devamında Bahira bir gün kendi hücrelerinde/kulübesinde otururken uzaktan gelen bir kervanı fark etmiş ve içlerinde Muhammed isimli genç bir çocuğun olduğunu hissetmiştir. Kervanın önde gelenleri Bahira'nın yanına geldiğinde, Muhammed ismindeki genç, kervana göz kulak olmak için geride bırakılmıştır. Bunun üzerine Bahira oradakilere "Sizin yanınızda gelen müstesna bir şahsiyet var onu da çağırın gelsin" telkinin de bulunmuştur. Bahira ile görüşenler bunun üzerine "*Bizimle gelen öksüz, yetim, sessiz ve biraz da garip bir genç var*" demişlerdir. Bahira uzaktan baktığında bu gencin başında buluta benzer bir gölgenin olduğunu görmüş ve onunla karşılaştığında genci kutsayarak soyundan gelenlerin yeryüzünde çoğalıp muktedir olacaklarını ona müjdelemiştir (s.79). Bahira'nın söyledikleri üzerine dikkat kesilen genç çocuk Bahira'ya bazı sorular sormaya başlamıştır. Arapça ve Süryanice nüshalarda anlatı, aşağı yukarı diyalog kısmına kadar benzer akışla verilmektedir. Burada dikkat çeken en önemli husus genç bir çocuk olarak nitelendirilen Hz. Muhammed'in kendi soyuyla ilgili aldığı müjdeli iktidar kehaneti üzerine Bahira'ya sualler sormasıdır. Burada verilen mesaj, genç Muhammed'in Bahira'nın öğretilerine iktidar kehaneti üzerinden adım attığı yönünde olmuştur. Yeryüzüne hükmetmek hissini onu cezbediği mesajı verilmek istenmektedir ki bu durum esasında genel olarak İslam'ın kılıç dini çerçevesinde algılanmasının bir uyarlaması kabilinden değerlendirilebilir. Buradaki en önemli çelişki ise sessiz ve garip/tuhaf bir genç olarak nitelenen Muhammed'in iktidar kehaneti mevzu bahis olduğunda Bahira'ya sorular yöneltmesidir.

Bahira'yla genç Muhammed arasında geçen diyalogun başlangıç noktası bu bilgiye Bahira'nın nereden ve kimden eriştiğiyle başlamaktadır. Bahira mevcut rü'yet'e Sina dağında kadir-i Mutlak Tanrı tarafından mazhar olduğunu söylemektedir. Bahira

kendisindeki mevcut ilme kitab-ı mukaddes kaynaklı eriştiğini ifade etmektedir ve Muhammed'e insanları puta tapıcılıktan tek tanrıya ibadet etme yolunda önder olacağını müjdelemektedir. Devamında cennet ve ahiret hayatından, ibadetlerden ve bunların nasıl yapılacağı hususundan bahsedilmektedir. Burada dikkat çeken önemli bazı noktalar vardır. Anlatıya göre Muhammed Bahira'ya "*Ben okuma yazması olmayan cahil bir insanken ümmetim bana nasıl inanır?*" sorusunu yönelmektedir ve kendisini yalancılıkla itham edeceklerine dair endişesini dile getirmektedir. Bahira ise bunun üzerine her şeyi ona öğreteceğini ve sadece öğretilenleri uygulaması gerektiğini belirtmektedir. Genç Muhammed kavminin kendisine bu bilgiye nereden eriştiğini sorduklarında ne cevap vereceğini Bahira'ya sorduğunda ise; Bahira, vahyin Cebrail tarafından kendisine bildirildiğini söylemesini telkin etmiştir. Ramazan orucunu otuz gün tutması ve takipçilerine öğütlemesinden, namazın kaç vakit ve nasıl kılınacağına; yetim, dul ve düşkünlere önem vermesinden ana babaya saygı duyulmasına kadar pek çok konuda Bahira Muhammed'e bildiklerini aktarmıştır. Eserin devamında Muhammed Bahira'ya kavmin anlattıklarını hakkında delil isterlerse ne yapmalıyım yönünde bir soru yönelttiğinde Bahira'nın cevabı oldukça ilginç olmuştur. Bir kitap yazıp (Kuran) onu kendisine vereceğini söyleyen Bahira, insanlara Tanrı tarafından cennetten gönderilen emir ve yasakların olduğu bir kitabın gönderileceği bilgisini de önceden ilan etmesini genç çocuğa (Hz. Muhammed) söylemiştir. Bunun üzerine Bahira kitabı sıradan bir insanın getirdiğini diğer insanlar görürse şüphe ederler düşüncesiyle Cuma günü bir ineğin boynuzları arasına yerleştireceğini ve bunu da önceden kendisine (Hz. Muhammed'e) haber edeceğini ifade etmiştir. Kavminin içinde bulunduğu bir anda inek kendisine yaklaştığında kitabı alıp tebliğ etmesini Bahira bu şekilde açıklamıştır. Bahira kitabın Bakara suresi olarak da anıldığını ifade etmektedir. Bu anlatı genel hatlarıyla bakıldığında Hz. Muhammed'in Hıristiyan bir din adamının telkini ve yönlendirmesiyle yeni bir dinin lideri olduğunu izhar etmektedir. İslam, Hıristiyanlıktan mülhem ve eserde de ifade edildiği üzere sonradan saptırılan, orijinalitesi olmayan bir inanç sistemi şeklinde işlenmektedir. Bahira anlatısında Hıristiyan düşüncesinin kıvrak bir yanının olduğu da gözlemlenmektedir. Bahira, genç Muhammed'e dini öğretirken yarın öbür gün kendisinin ve soyundan gelenlerin güçleneceğini ve o vakit geldiğinde Hıristiyanlara karşı müşfik ve korumacı olmasını da salık vermektedir: "*Mesih'in takipçileri olan Hirisityanlara hürmet etmeni istiyorum. Onların arasında benim bu hayat tarzımı benimsemiş olanlar vardır. Papaz yahut diyakon da olsalar keşiş diye anılırlar... Onlara iyi davrandığın ölçüde Tanrı senin ve soyundan geleceklerin ömrünü uzun eyleyecektir*" (s.104).

Anlatı klasik dünyanın sonu/kıyametin gerçekleşmesiyle bitirilmekte ve bu sahnede de yeryüzünün kargaşaya sürüklenmesi işlenmektedir. Nihai olarak ise Roma

kralları olarak bahsedilen kimselerin Batı'dan gelerek tüm dünyaya hâkim olacakları söylenmektedir. Burada Roma kralları ifadesinin Haçlılar olma ihtimali eserin yazıldığı tarih düşünüldüğünde oldukça muhtemeldir (s.93-104). Bahira anlatısı Tanrı'nın İsa Mesih'i, kutsalları ve inananları onurlandırmasıyla son bulmakta ve Hıristiyanları cennetin krallığına varis saymaktadır. Hıristiyan reddiyeci mantıkla kaleme alınan bu geç dönem Bahira anlatısı Selçuklularla birlikte yükselen İslam gücüne karşı İslam'ın orijinininden, Hz. Peygamber'e ve Müslümanların geneline teşmil bir yelpazede İslam'ın kendisini ve Müslümanları, Hıristiyanlığın arta kalan konularından neşet etmiş bir "yamalı inanç" sistemi ve onun müntesipleri olarak ele almaktadır. Hıristiyan düşüncesine göre bu bakış açısı Tanrı'nın dünyanın sonuna yönelik iradesinde, İslam ve Müslümanları Hıristiyan endeksli, Hıristiyanların zaferine basamak olacak şekilde nesne konumuna indirgemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Gottheil, Richard J. H. *Bir Hıristiyan Bahira Efsanesi*. Çev. Fatmatüzzehra Kamacı. Ankara: Ankara Okulu, 2021.
- Halis Demir-Recep Tayyip Gedikli-Mikail Şeker. "İslâm Tarihindeki Bir Vakanın Yorum Kritiği: Rahip Bahîrâ Olayı". *Ağrı İslami İlimler Dergisi*, sy 2 (2018): 57-92.
- Kallek, Cengiz. "Gottheil, Richard James Horatio", 14:119-20. İstanbul, 1996.
- Willermus Tyrensis. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*-. Çeviren Ergin Ayan. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.